

reportatge

Les foneries artístiques
fan realitat els projectes
dels escultors

L'ART ENGENDRAT PEL FOC

JORDI ARBONÈS (NIF) > TEXT
CLAUDI VALENTÍ > FOTOS

Des de fa segles, a les comarques gironines hi ha hagut foneries de tot tipus. Actualment, n'hi ha que treballen fonamentalment en el món de l'art, com ara la Foneria Artística Riudellots (antiga Barberí d'Olot); la Voragran 2001, de Cassà de la Selva, i la Buxadé, a Banyoles. L'art relacionat amb el metall és un món que tradicionalment ha atret els escultors perquè, a partir del foc, permet plasmar unes obres que només tenen sentit amb la sàvia manipulació dels metalls.

>> *La foneria Buxadé,
de Banyoles.*

El fonedor artístic és una peça fonamental en la creació de molts escultors actuals. Parlem de quan el procés creatiu del fonedor entra en simbiosi amb les idees de l'escultor contemporani. L'artista és qui dissenya la imatge, la forma a la qual s'ha de donar caràcter i vida. Quan la idea arriba a les mans del fonedor, quan pren forma la figura definitiva, aleshores, amb la transformació del foc, amb els aliatges i les pàtines, sorgeix la potència visual i material que acompanya qualsevol obra d'aquest estil.

De la cera al polietilè

L'artista crea un motlle que representa l'inici de l'obra, i per fer-ho fa servir diverses tècniques: utilitza motlles de silicona, cera, resina, terra i, també, de polietilè. En el procés previ, de vegades, també s'utilitzen imatges obtingudes de dibuixos de models reals, o inclús d'una matèria tan senzilla com la fotografia; sovint, en aquest darrer cas, això es fa servir per modelar bustos. Pèrdues, referències d'algú

que no tornarà a ser; personatges que han de perviure en el record. La memòria està feta de foc.

Avui es pot contemplar els foners com si fossin els últims alquimistes: una espècie en extinció; són gent que tenen el secret del foc mil·lenari, una estirp que sap com transformar la creació artística per abocar-la a un territori misteriós i alhora vistent. El misteri de l'evidència i d'allò que és palpable i immutable. Tot plegat reté un component de rerefons enigmàtic perquè ens mostra un món primordial, aquell que entronca amb la recerca artística que sobresalta la quotidianitat i que va més enllà de les maneres habituals d'utilitzar la moderna tecnologia. Sigui com sigui, gràcies al domini del foc atàvic, els foners artístics, com fa segles, continuen essent excepcionals.

Les fonts antigues

El domini del foc, des de temps molt reculats, sorgí a partir de conceptes elementals, de la recerca de la veritat i de la llum, experiències que han fet créixer les cultures d'arreu del planeta. La capacitat transformadora

del foc està lligada als déus grecs, als perses, als hindús, als xinesos, als romans i, també, a moltes il·lusions revolucionàries. El foc conté la vida i la destrucció. Al capdavant, arreu hi sobrevola l'au fènix, la bèstia que sempre mor i reneix. L'ansia humana per transformar la visió de la vida és eterna, i existeix quan es governa el foc. La geologia de la Terra seria un mapa aturat sense els volcans, la imatge terrorífica de l'infern -l'entranya de la Terra-; així, les successives capes de foc i cendra que s'abaten damunt de la civilització contenen els elements primigenis que aboquen a la impotència respecte dels déus. En l'antiguitat, el foc era sagrat i s'havia de mantenir sempre encès. Mil anys abans de Crist, el foc ja era venerat per Zoroastre (Pèrsia), el qual el definia com «l'Àngel de Llum» en contra de les tenebres. Els antics rituals avui continuen vigents perquè reflecteixen un desig bàsic: el domini del foc.

Les foneries i, sobretot, les d'ara i en les quals es treballa en el món de l'art, transmeten una tradició que va acompanyada del solatge de la imagi-

Els foners són com els últims alquimistes, una espècie en vies d'extinció

>> *Joan Buxadé mostra un dels motlles que es fan servir per forjar figures.*

nació dels artistes de totes les èpoques i, també, de la dels déus. I els déus, com els artistes, de vegades fan por, espanten perquè dominen uns enigmes que no estan a l'abast de tothom.

Visita a un territori enigmàtic

A la foneria Buxadé, de Banyoles, es treballa bàsicament en l'aspecte artístic. És una nau que a primer cop d'ull sembla petita, però que de seguida revela un rerefons de grandesa, un hàlit que sorgeix d'una senzillesa que et projecta a un territori desconegut: el de la imaginació humana. La foneria es va crear l'any 1969 i s'hi han implicat tres generacions. Actualment hi treballen quatre persones relacionades amb l'art: Imma Trias, Eliseu Buxadé, Jordi Rodríguez i Joan Buxadé. Allò que destaca d'aquest espai recollit als afores de Banyoles és que a la cova hi arriben motlles de diversos artistes, gent d'estils molt diferents; tothom hi cerca el gresol essencial amb el qual cristal·litza formes que unes vegades són figuratives i unes altres, surrealistes o abstractes. Gràcies a la força mítica del foc Domènec Fita ha configurat

un santcríst estilitzat i, ahora, d'una presència contundent, sagrada; del foc, Manel Palahí n'ha sostret un món torturat; Anna Manel·la hi ha creat la figura d'una nena tendra i sense mirada, com l'alienígena que tots duem a dins; Zimmerman hi ha cercat figures

daurades i tan polides com joies; també al temple de foc hi ha entrat Xicu Cabanyes, el qual hi ha fet néixer una impressionant manera de representar la figura femenina. Tot s'esdevé en la fosa que només dona el foc.

>> *En les foneries artístiques també es fan treballs industrials.*

**Els déus, com els artistes,
de vegades fan por,
perquè dominen enigmes**

>> *Lluís Vilà ha sigut un dels artistes que ha experimentat més amb les diferents tècniques de les foneries.*

La Foneria Artística Riudellots (antiga Barberí d'Olot)

És una de les foneries més antigues de les comarques gironines: es va iniciar en aquest ofici el 1700. Segons s'explica, els Barberí eren tres germans italians que recorrien els pobles per oferir la seva mestria a l'hora de forjar campanes i que, finalment, van abandonar el nomadisme per instal·lar-se a Olot. La relació de campanes fetes amb el segell Barberí és prolífica: Sant Miquel de Falgars, Capsec, Sant Andreu del Coll, Sant Joan les Fonts, Sant Esteve d'Olot i moltes altres. L'obra dels Barberí es va mostrar durant l'Exposició Universal de Barcelona de 1888; aleshores va ser premiada amb la medalla d'or per «la bellesa, perfecció i excel·lent sonoritat» de les campanes del Mallol i de Sant Hipòlit de Voltregà. La casa Barberí també s'ha dedicat a construir treballs de forja artística. En són alguns exemples el monument al Dr. Robert, original de Joaquim Llimona, a Barcelona; la imatge en bronze de santa Elena, destinada a coronar el cimbori de la catedral de Barcelona; l'altar major del monestir de Ripoll, segons un projecte de Rubió, o l'escultura *L'abundor*, a la plaça d'Espanya de Barcelona, obra dels germans Oslé. El seu talent artístic també s'ha expandit a ultramar i en llocs com la República Dominicana, els Estats Units o Colòmbia. L'incansable treball de la nissaga Barberí es va acabar el 1976, quan morí Pere Barberí i lu, el seu germà, es va jubilar. A partir de llavors Ramon Castey es va fer càrrec de la direcció de l'empresa i la foneria es traslladà a Riudellots de la Selva.

Vilà, rabiós i únic

L'escultor i pintor Lluís Vilà, mort aquest 2010, ha estat un dels artistes que ha treballat en el món alquímic de la foneria. Vilà era un esperit inquiet que va tenir el coratge de recórrer, durant una llarga senda artística i vital, des de l'art més efímer fins a aquell que és irracional fins al material. Perdura la seva feina perquè va treballar en la concreció del metall i, sobretot, va investigar sobre la vida. No es donava mai per satisfet, sinó que utilitzava des de les matèries modernes, químiques, fins a les antigues tècniques del foc, amb les qual es mantenia atrevit i despert. Malgrat els èxits, no es va donar ni per servit ni tampoc per vençut; així, va tenir la valentia d'anar, dia rere dia, al darrere de noves experiències que només l'art li proporcionava. Vilà era un intuïtiu, però també un atrevit calculador; quan als seus admiradors els semblava que ja ho tenia tot fet, sorgia com una au fènix de la cendra de la creació per tornar-se-la a jugar. Era un creador d'una qualitat impecable. Tenia el cap fred a l'hora de transmetre les seves experiències per, també, tro-

El malaguanyat escultor i pintor **Lluís Vilà** va treballar en el món alquímic de la foneria

>> *L'escultor Jaume Claret treballa amb tot tipus de metalls forjats, i també amb ferralla trobada als abocadors.*

bar el mirall que representa la passió del foc, l'amor incandescent. Rabiós i únic. Vilà utilitzava la foneria Buxadé, en la qual va aconseguir una manera de perllongar el seu art, que, en la seva maduresa, va estar ple de dubtes, i també d'esclats de certeses, un mapa impossible de cartografiar. Diuen que s'ho qüestionava tot mentre cercava la bellesa, allò que ningú no ha posseït mai. I en la seva persecució de la bellesa mai no va perdre la capacitat d'observar la feblesa humana; això el defineix com un dels millors artistes contemporanis. Foc, més i més foc.

Claret, clar i obscur

El també escultor Jaume Claret forma part d'una altra espècie d'artista. La seva obra escultòrica segueix dues rutes: l'una és clara i fàcil de transitar; l'altra, en canvi, manifesta uns fonys minimalistes i obscurs. Claret, que ha exposat a Berlín a la galeria Karin Büsh, segueix com un posseït el món del metall des de dos punts de vista diferents, un dels quals es pot definir com el d'un reciclador. Com a reciclador s'endinsa en les deixa-

Foneria Voragran 2001

En les foneries artístiques de les comarques gironines, com ara la Voragran, de Cassà de la Selva, s'utilitzen diverses tècniques, i una de les més impressionants és l'anomenada «mottle a la cera perduda». Aquesta tècnica remet al segle VI abans de la nostra era i es troba en poblacions del Peloponès. És un procés complex que té uns passos bàsics. S'utilitza per obtenir figures de metall, bàsicament de bronze o d'alumini, a partir d'un mottle que s'elabora amb cera. Aquest primer model es recobreix d'una capa gruixuda d'un material tou que se solidifica (silicona); un cop s'ha endurit es posa al forn i llavors es fon la cera de la figura, que s'escola per uns forats i s'injecta el bronze fos perquè adopti amb fidelitat la forma del mottle. Per obtenir l'obra final és necessari destruir el mottle; per això s'obtenen peces úniques. Gràcies a aquesta tècnica de buidatge s'aconsegueixen escultures metàl·liques amb uns detalls i una perfecció gairebé impossibles d'obtenir per altres mitjans.

>> *Cavall de Xavier Mascaró, fos a la foneria Voragran.*

Jaume Claret extreu una visió introspectiva del món que l'envolta forjant ferralla morta

lles dels ferrovellers, on troba pilons de ferros, tubs, canonades i tota mena d'estris que la societat llença a l'abocador. Els adopta perquè mai no tornaran a ser el que eren. Els configura per donar-los una nova vida; de la ferralla morta, forjant-la, n'extreu una visió introspectiva del món que l'envolta, aquell que la societat ha rebutjat per inútil. Claret, per altra banda, també treballa amb la foneria estricta, i periòdicament ofereix al foc els motlles que gràcies als artesans acaben essent obres polides i intrigants, i que reflecteixen la part oculta de l'artista, ja que, psiquiàtric com és, crea formes que en un principi representen mons impossibles -psíquics-, però que ell s'atreveix a fer materials. Peça a peça construeix *La catedral del buit*, per la qual transita la pobra i desballestada ànima humana. El foc, encara.

L'atzar també juga

Malgrat que sovint no ens agraden els capricis de l'atzar ni tampoc els de l'absurd, estem al davant de dues forces creatives bàsiques que operen en la zona més íntima de la natura: el fanegar del pensament humà i la claredat

dels somnis. El metall i l'òxid, un cop domesticats o manipulats, de vegades no es trien, sinó que apareixen de sobte per fascinar els artistes. Esdevenen una matèria sorgida d'una casualitat impensada, i aleshores això defineix algunes obres. De vegades la ferralla morta, per si mateixa, convida a la imaginació, és l'*objet trouvé* de les antigues i renovades avantguardes; llavors ens situem en uns llocs en els quals no parem atenció: els abocadors, metàfora de la nostra vida. Habitualment ningú no segueix els processos que es fan servir a l'infern de les foneries. Preferim veure el resultat final de les coses, i no els processos que converteixen tant la matèria pura com la degradada en objectes bells. Apartem de la nostra vista els camins de la brutor i ens encantem amb els resultats artístics. De tota manera, allò que atrau del metall net, del brut i, inclús, del marginal, conté una força que desencadena la imaginació. Foc, un foc que goteja com llàgrimes d'acer.

>> *Peces que un cop forjades han rebut diverses pàtines de color.*

Mirar

L'experiència que es deriva de l'elecció que els artistes, junt amb els foners, fan dels materials -el bronze, l'alumini i altres metalls- té a veure amb una decidida manera d'entendre la vida, de mirar-la i, a més, d'interpretar-la. La tria d'uns materials en comptes d'uns altres acaba construint unes obres que tan aviat són atzaroses com calculades. El món escultòric, com l'entenia Lluís Vilà, es fonamenta a escollir un estil de vida -d'art- per reflectir l'ànima humana i, sobretot, els avatars de la pròpia creació. De vegades, el foc de la vida es fon mentre el contemples.

Allò que amb el pas del temps roman és l'enginy i el talent dels artistes i, en aquest cas, també la passió insubornable dels fonedors. Un foc que mai no s'hauria d'extingir.

Jordi Arbonès (Nif)
és escriptor.

Manel Palahí crea un món torturat; **Anna Manel-la**, la figura d'una nena tendra